

Motstånd vässar tanken

Galna teorier och akademiska tråtar är vetenskapens livsluft, anser vetenskapshistorikern Nils Uddenberg. Också folkliga reaktioner och svartvita debatter tvingar fram preciseringar. Historien är full av exempel på nya idéer som utvecklats tack vare motstånd och kontroverser.

– Det har funnits en tendens inom vetenskapshistorien att lyfta fram en Newton, en Linné, en Darwin och glömma bort att de arbetade i ett klimat med många andra som tyckte annorlunda. De bestående teorierna växer fram i ett hav av vildsinta teorier och *Det havet opölar stor roll*, säger Nils Uddenberg, när vi ses i stockholmslyan, basen för hans engagemang i huvudstaden.

HAN ÄR PENSIONÄR, men flitigt anlitad föreläsare och delar numera sin tid mellan Stockholm och Lund. Engagemangen har förstärkts sedan han i höstas fick Augustpriset för bästa fackbok 2003. Vinnarverket, *Idéer om livet*, är en biologihistoria som täcker drygt tvåtusen år av funderingar och slutsatser kring frågor om hur livet blev till och hur allt sen utvecklats sig (se MA8/2003).

I fokus står en rad personliga forskaröden. Till bokens styrka hör att flera av dem visas upp i all sin skröplighet och fåfänga. Maktlystnad och intriger är vardagsmat för dessa herrar – för det är herrarna som skildras. Kvinnornas inträde på den offentliga forskararenan är en mycket sen historia, och ges därför inte stort utrymme.

En av de få som framstår som vänlig och sympatisk är Darwin. Nationalhelgonet Linné avslöjas däremot som en åtminstone av och till – riktigt otrevlig typ. Och en av de forskare som mest envetet hejade på darwinismen betecknas som en riktig slugger, sarkastisk och giftig. Han hette Thomas Henry Huxley och kallades av samtiden för Darwins bulldogg.

– **FORSKARVÄRLDEN HAR** alltid varit en värld av karriärsugna individualister, och är så än mer i dag. Det beror på att det finns mycket mer pengar att hämta nu.

– Linné var ingen mysigubbe precis. Han var en härsklusten jävel. Och Darwins bulldogg, Huxley, var en elak fan, säger Nils Uddenberg och skrattar till, rätt så förtjust.

– Jag ville inte framställa forskarna som kunskapens hjältar utan mer beskriva dem som de är, med alla sina lidelser och brister. Forskare är väldigt långt ifrån änglar. Däremot ofta smarta och spännande. Många av dem drivs av en verklig sanningslidelse, en tro att vetenskapen kan föra med sig mycket gott för mänskligheten.

ILLUSTRATION: RUSSELL JACKSON

” Forskarvärlden har alltid varit en värld av karriärsugna individualister, och är så än mer i dag.

Man kan nog säga att Nils Uddenberg själv är en del av den värld han skildrar, även om han gått en snirkligare, i forskningskretsar inte riktigt lika accepterad, väg.

HAN ÄR LÄKARE I BOTTEN, psykiater, men valde bort en traditionell forskarkarriär för att i stället ägna sig åt gränlandet mellan biologi, filosofi och idéhistoria. Han är författare, professor och etiskt sakkunnig i statliga gentekniknämnden, har sysslat med livsåskådningsforskning och diskuterat djurrätt och naturvård.

Han är oerhört debattglad, ivrig som en terrier, och har en förmåga att förmedla stora sammanhang så att de blir begripliga. Det är den överblicksförmågan som gett honom Augustpriset. Att han ofta skriver både underhållande och levande bidrag förstås.

Idéer om livet berättar brett, ibland med subjektiva inslag. Och perspektivet är personligt, medger han. Han har medvetet valt ut områden som fascinerat honom. Sympatin för förlorarna

har spelat stor roll. Varifrån kommer då den? Jo, delvis från en känsla av att inte själv tillhöra vinnarna. Att han fick Augustpriset förväran honom fortfarande. Däremot är han inte överraskad av att fackpriset aldrig tidigare gått till en naturvetenskapligt inriktad bok. Det, tycker han, säger något om den svenska kultursynen.

– **DET SOM UPPFATTAS** som kultur är teater och annan finkultur, delvis omstöpt till pop och film. Det finns rätt lite kompetent folk inom pressen som kan tillräckligt mycket om naturvetenskap för att diskutera den. Men naturvetenskapen är ju en samhälls-omdanande kraft i allra högsta grad!

– Där får man nog ändå säga att miljöfrågorna är ett av de få områden som lyckats brygga över klyftan mellan samhällsvetenskap, humaniora och naturvetenskap – även om det ibland skett på ett väl apokalyptiskt sätt.

Hans egen bok är ett mycket medvetet försök att bygga tvärvetarbroar och att nå ut brett. Han tycker att det är synd att populärvetenskap inte premieras i den svenska forskarvärlden. Tunga artiklar i forskningstidskrifter smäller högre.

– **DET FINNS EN** föreställning om att populärvetenskap är när forskaren går ut till allmänheten, men det handlar i hög grad om att kommunicera med andra forskare.

– Richard Dawkins idéer i *Den själviska genen* fick sånt genomslag just därför att han lyckades skriva för ickekunniga, samtidigt som han presenterade sina evolutionsidéer på ett vetenskapligt korrekt sätt.

Nils Uddenberg har »vetenskapliga vänner« som anser att naturvetenskapen alltid ger de orubbliga sammanhangna: »talar om hur det är«. Det tycker han själv är naivt.

– En del av dagens forskning styrs i allra högsta grad av ideologier. Miljörelsen och feminismen är två strömningar som påverkar just nu, utan att det alltid är så vetenskapligt underbyggt, säger han, men vill inte precisera närmare.

– När gång, menar jag, ska man dra sig tillbaka och fundera: vad är det jag vet, och var går gränsen för mitt vetande? Det blir svårt att hålla isär de här sakerna när man surfar på ett medialt genomslag och sugns in i debattvirvarlarna.

TILLBAKA TILL ELFENBENSTORNEN? Nej, inte alls. Forskare och politiker borde mötas oftare, säger han. Ungefär som i den statliga gentekniknämnden där han själv sitter. Då blir det tydligare för båda parter var gränsen går mellan kunskap och åsikter.

– Det finns alldeles för få sådana möten i dag.

GUNHILD ARBY
cyberhild@home.se

BOKTIPSET

Gunhild Arby, kulturredaktör

Et antal världsbilder rämnar i spåren efter den nya biologin. Människan är ett djur bland andra, vi är inte krönet på en lång utveckling – snarare ett resultat av en serie tillfälligheter – och vi styrs av vår biologi i högre grad än vi tidigare trott.

Tanken att människan är djurisk har provocerat i alla tider. I dagens debatt handlar kritiken bland annat om att biologisterna sägs förneka möjligheten till sociala förändringar.

Nils Uddenberg hör inte till de provocerade. Han är övertygad om att biologin sätter gränser för människans förmåga att omforma sig, men inte så det stör.

– Den argaste kritiken har med genusdebatten att göra. Jag tror att det finns könskillnader, men just det tycker jag gör det än viktigare att båda könen är företrädare i samhället.

Arvsdygden
Nils Uddenberg
Natur och Kultur

Nils Uddenberg skriver intressväckande och klart om svåra och brännande frågor. Ibland subjektivt, ofta välformulerat. 1998 blev han augustinomierad för *Arvsdygden*, nyligen utgiven i en häftad behändig version. Titeln syftar på de vetenskapliga rön som visar att vi inte bara ärvt lustar och konkurrensbeteende, utan också av flockgemenskapen formats till beroende och hänsynstagande varelser.

Det stora sammanhanget
Nils Uddenberg
Nya Doxa

Det stora sammanhanget skildrar Uddenberg svenska folkets syn på ekologi. I folkmun anses ekologi stå för balans och sammanhang, vilket fått en del att felaktigt tro att naturvård handlar om att lämna naturen ifred.

Svenskars religiösa natursyn är ett bärande tema i boken. Nils Uddenbergs mångåriga samarbete med teologer har lärt honom att förstå världsbildernas betydelse, säger han. Kritiken mot kyrkan som en antivetenskaplig mörkets boning köper han inte. Kyrkan var ett lärdomssäte där de nya tankarna diskuterades.

– Idén att det fanns en avsikt med allt har varit en väldigt viktig inspirationskälla för biologerna. Linné ansåg att han studerade Gud genom att studera naturen.